

КОМПРОМІСНІ ВИРІШЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПИТАНЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Розглядаються компромісні тенденції вирішення політичних питань, що сьогодні пронизують політичне життя сучасної України. Розкривається суть таких понять як «консенсус», «компроміс», підкреслюючи, що при аналізі стратегії компромісу слід спиратися на механізми досягнення консенсусу в реальній практиці.

Ключові слова: компроміс, консенсус, стратегія, конфлікт, демократія, політична діяльність, політичне рішення, режим.

Рассматриваются компромиссные тенденции решения политических вопросов, которые сегодня пронизывают политическую жизнь современной Украины. Раскрывается сущность таких понятий как «консенсус», «компромисс», подчеркивая, что при анализе стратегии компромисса следует опираться на механизмы достижения консенсуса в реальной практике.

Ключевые слова: компромисс, консенсус, стратегия, конфликт, демократия, политическая деятельность, политическое решение, режим.

The article considers the compromise tendencies of resolving the political issues. The author determines the essence of such as “consensus», “compromise». The special attention should pay to mechanism of reaching consensus in the compromise strategy.

Key words: compromise, consensus, strategy, conflict, democracy, political decision, regime.

© МОСКАЛЕНКО Ольга Петрівна – викладач Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

Компроміс (від лат. *compromissum*) - згода на основі взаємних поступок між представниками різних, протилежних інтересів, думок, поглядів¹. Співробітництво, політичний союз між різнорідними силами можливий лише у формі компромісів. Одна з головних вимог політичних компромісів - забезпечення неможливості ухилитися від його умов і право на критику таких відхилень, але без наміру дискредитувати партнера по компромісу. Це означає, що в основі компромісу повинні лежати певні політичні принципи або конкретно окреслені умови творчої поведінки, без чого вимога дотримання компромісних угод на практиці неможлива. Умовами поступок є: визнання правоти з певної проблеми, а також такий стан речей, коли не поступливість і відмова від співробітництва ведуть до ще більших політичних втрат; творчий характер взаємних поступок в період становлення творчої особистості. Найкращою формою подолання розбіжностей у процесі підготовки компромісу є дискусія, відкритий обмін думками. З політичної точки зору неприпустимими є такі компроміси, що ведуть до втрати політичного впливу однією із сторін, або розглядаються однією із сторін як слабкість свого партнера і ведуть до вимог повних поступок. Здатність до виражених і необхідних компромісів є однією з передумов життєздатності політичних сил і партій, а засоби досягнення і форми їх реалізації виступають як один з головних критеріїв політичної культури творчої активної особистості².

Причиною розриву компромісних домовленостей найчастіше є такий політичний поворот однієї із сторін у змісті або формі її діяльності, що надає співробітництву з нею характеру відмови від власних принципів або веде до компрометації їх партнерів. Компроміси розпадаються також при спробах розширити їх до неприпустимих для іншої сторони політичних поступок.

Об'єктивною основою компромісу є непрямолінійний хід суспільно-політичних процесів, а розглянуті під цим кутом зору компроміси є засобом досягнення по частинам того, що недосяжне відразу. Критеріями політичної ефективності компромісу є збереження на тому самому або на більш високому рівні здатності до політичної діяльності³.

Творчий погляд на компроміс віддзеркалює характер і ступінь зрілості політичних сил і партій. На зміну безкомпромісності, що була нав'язана протилежними політичними силами упродовж багатьох десятиріч, поступово приходить розуміння того, що компроміс є формою творчої згоди і домовленості на творчій основі у вирішенні таких питань, що торкаються долі і інтересів усього суспільства, незалежно від конкретних політичних розбіжностей. Особливо плідними є компроміси, пов'язані із збереженням миру та співробітництва, а також є передумовою повноцінного формування творчих особистостей. Слід підкреслити, що творчу особистість може формувати лише творча особистість, а важливим чинником такого формування є розвиток самостійного мислення та відповідальності.

Компроміс - стиль, характерний прийняттям точки зору іншої сторони, але до певного ступеня. Пошук прийнятного рішення здійснюється переважно за рахунок взаємних поступок. Здібність до компромісу в управлінських ситуаціях цінується високо, оскільки зменшує недоброзичливість, дозволяє відносно швидко подолати конфлікт. Але через деякий час можуть з'явитися і дисфункційні наслідки. В даному випадку конфлікт може виникнути знов в зміненій формі, оскільки проблема, що породила його, була вирішена не до кінця⁴.

Компроміс в словниках визначається як угода на основі взаємних поступок. Розрізняють компроміси вимушені і добровільні: перші з неминучістю нав'язу-

ються обставинами, що склалися, а другі виникають на основі угоди з певних питань і відповідають якійсь частині політичних інтересів всіх взаємодіючих сил. На основі таких компромісів створюються багатоманітні партійні блоки і політичні коаліції⁵.

Поняття «компроміс» близько за своїм змістом до поняття «консенсус» - і компроміс, і консенсус відображають взаємні поступки, а тому при аналізі і обґрунтуванні стратегії компромісу важливо спиратися на правила і механізми досягнення консенсусу в реальній практиці.

Так, консенсус - це наявність між двома або більше індивідуумами схожих пізнавальних і практичних орієнтацій, що дозволять їм встановити взаєморозуміння в деяких справах, це згода більшості будь-якого співробітництва стосовно найбільш важливих аспектів реального порядку, що знаходить відображення у погоджених діях людей, що обумовлюють існування і функціонування співробітництва.

Слід також підкреслити: між компромісом і конфліктом немає абсолютних суперечностей, компроміс означає не закінчення боротьби, а примирення. Компроміси довговічні, якщо не носять характеру диктату з боку держави і суспільства.

Компроміс існує там, де існують політично зрілі сили, тому що компроміс є одним з видів шляхів вирішення конфлікту. Не буває ідеального суспільства або утопічної держави. Там, де є двоє або більше людей завжди існуватиме конфлікт, тому що згідно з особливостями людини, ніколи не буває одностайної згоди у всіх питаннях. Дві людини можуть дивитись на одне і те ж саме, а бачити по-різному. Дане твердження стосується як побутової сфери життєдіяльності, так і політичної⁶.

Наша політична еліта жодного дня не може прожити без конфліктів, що пов'язане з тим, що кожна партія має свою ідеологію, відповідно до якої формуються її політичні погляди, програма та майбутня модель розвитку української держави. Але проблема виникає тоді, коли дві політичні сили з полярно різними поглядами на розвиток суспільства, держави зустрічаються і починають вирішувати певні питання, тобто назріває політичний конфлікт, який вирішується за допомогою політичного компромісу. Однак, у нашому політичному українському суспільстві ще рано говорити про політичну зрілість, тому що ми часто можемо спостерігати у прямому ефірі засідання Верховної Ради те, що конфлікти, які виникають під час сесійних засідань, вирішують не шляхом компромісу, а старим перевіреним способом - хто сильніший, той і правий.

У правових державах політичні конфлікти вирішуються не бійкою у парламенті та блокуванням трибун, а прийняттям відповідного політичного компромісу, через який досягається консенсус.

Таким чином, консенсус - це взаємна згода, а компроміс - це шлях, метод, яким дану згоду можна досягти, не ображаючи жодну з сторін, адже компроміс передбачає взаємні поступки. У такому разі і одна, і друга конфліктуючі сторони будуть задоволені⁷.

Компроміс у вирішенні проблемних політичних питань, які призводять до конфлікту, свідчить про високий інтелектуальний та моральний розвиток супротивників, про їх правову, політичну культуру та толерантність⁸.

Іноді кажуть, що компроміс вирішують слабкі, які пропонують подачку, уступку, щоб притупити увагу, а потім вже все робиться саме так, як потрібно опонен-

тові. Помилково розглядати компроміс як приклад слабкої волі та недостатньої вираженості сформованості політичних інтересів. Так можуть твердити лише ті, хто не знає особливостей компромісу, хоча при компромісі доводиться змінювати свої погляди, вносити корективи у політичні плани та програми, тому що компроміс приймається для досягнення позитивного спільного рішення. Слід зауважити, що конфлікти можуть бути конструктивними та деструктивними, а для розвитку будь-яких відносин суспільства, держави необхідно, щоб вирішення даного конфлікту носило позитивний характер, а тому потрібен політичний компроміс. Не є слабкістю і соромом поступитися певним принципом заради досягнення суспільного блага. Адже в повсякденному житті ми щодня застосовуємо метод компромісу, а якщо опиняємося в ситуаціях, коли не можемо скористатися звичним рішенням, шукаємо альтернативних рішень. І ми не соромимося цього, а вважаємо, що це добре, є логічним та раціональним, компромісним.

Кожна партія має свою ідеологію, принципи та погляди на розвиток держави та побудови суспільних відносин, кожна політична сила вважає, що саме її модель дійсно правильна і доречна. Отже, метод компромісу - це той шлях, який є позитивною з усіх пропонуємих варіантів.

Без конфліктів не буває розвитку, конфлікти завжди були, є і будуть, інша річ - це шляхи вирішення та подолання конфліктів. Лише у політично зрілому суспільстві можливий прогрес та розвиток, а показником цієї зрілості є компроміс як шлях вирішення конфліктів будь-якої сфери життя суспільства. Ще пройде багато років, доки вирішення конфліктів шляхом компромісу стане невід'ємною частиною нашої свідомості і буде вродженою рисою нашої суспільної думки.

Процес становлення демократії в Україні передбачає узгодження різних інтересів: політичних, соціальних, економічних та інших. Наше суспільство не є однорідним, існує наявність загрози розпалювання конфліктів з будь-якого приводу, а тому одним із найважливіших принципів демократії є толерантність.

Одним з методів досягнення толерантності в суспільстві, а тому і демократизації його, є процеси пов'язані з консенсусом, компромісом, творчістю кожної людини.

Однак, не можна вважати, що консенсус є елементом демократії. На думку вчених, що вивчають процеси становлення та трансформації демократичних режимів, перехід від авторитарного до демократичного режиму є результатом усвідомлення «національної єдності на несвідомому рівні, як чогось, що само собою зрозуміло»⁹.

Застосування понять «консенсус» та «компроміс» до політичної сфери стало можливим лише у ХХ столітті, коли з'явилися нові підходи та традиції у політичній науці. Можна відзначити, що соціально-економічний та політичний розвиток суспільства не проходив гладко, назрівали різні суперечності, вирішення яких пов'язане з подоланням та врегулюванням цілого ряду складнощів. Методом врегулювання є досягнення компромісу як засобу узгодження політичних інтересів.

Як відомо, компроміс - це угода, досягнута шляхом взаємних творчих поступок, спосіб вирішення політичних конфліктів і досягається при чіткому визначенні предмету суперечки, оформленні підсумків досягнутого компромісу, а компроміс в політиці - свідомо укладена політична угода між партіями, організаціями, державами. В основі політичного компромісу лежить відмова від другорядних завдань при збереженні принципів, що визначають суть політичних

сил, які приймають компромісні рішення. Політичний компроміс, маючи конкретний зміст, сприяє досягненню стабільності в державі і виступає засобом її досягнення.

У політичній діяльності необхідно уміти використовувати засоби, форми та процедури реалізації компромісу в політиці. Так, методом досягнення примирення сторін є переговори, а ефективним творчим результатом переговорів є угода на основі компромісу.

Щоб достовірно проаналізувати компроміс в політиці, слід підкреслити: в умовах становлення демократії українське суспільство потребує засобів, які забезпечують ефективний контроль за врегулюванням виникаючих конфліктів та знаходження компромісу.

Політична діяльність передбачає взаємодію різних політичних сил та різні засоби політичної діяльності: консенсус, компроміс, конфлікт.

Консенсус передбачає загальну згоду відносно найбільш важливих аспектів політичного ладу. Досягнення компромісів - широкий вид політичної діяльності, важливо лише усвідомлювати межу можливих поступок, до якої може дійти кожна з сторін, інакше компроміс, як творчий успіх, обернеться чиєнь поразкою, що може стати приводом до нових конфліктів. Конфлікт - це розвиток шляхом боротьби, зіткнення і конфронтації, протиборства і протистояння різних політичних сил, які намагаються досягти несумісних цілей.

Досягнення політичного компромісу, як практичного втілення політичних відносин, відбувається, якщо суб'єкти політики чітко знають об'єкт, предмет політичної незгоди, на вирішення якої спрямовані зусилля, усвідомлюють поступки, з'ясовують умови, за яких може бути здійснений політичний компроміс.

Політичні компроміси досягаються в основному мирним шляхом. Проте можливі ситуації, які торкаються глибинних основ існування сторін або однієї з них. У таких випадках політичні відносини можуть мати безкомпромісний характер і вирішуватися іншими засобами, іноді шляхом насильства, а політичне співробітництво при цьому набуває вигляду компромісу і конкуренції в політиці, яка є формою політичних відносин, виражених у змаганні в процесі здійснення творчої політичної діяльності.

Слід підкреслити, що політичний компроміс і політична конкуренція пов'язані близькістю політичних завдань і творчих цілей.

Прагнення до компромісів проявляється в діяльності владних інститутів - уряду та парламенту. Оскільки функціонування парламентської демократії базується на принципі більшості, погоня за ним стає нав'язливою ідеєю багатьох урядів. Пошук більшості потрібен для того, щоб була можливість приймати важливі компромісні, творчі рішення, тобто компромісом є створення парламентської більшості, формування коаліційного уряду та кабінету.

В президентській республіці парламент не має права втручатися в кадрові призначення президента, який пропонує кандидатури, враховуючи реакцію на них депутатів парламенту. Політичний курс, що формує такий уряд також - компроміс, його творчі тенденції.

Роль компромісу зростає, про що свідчить те, якщо силою зброї можна було вирішити складні проблеми, то тепер конфлікти, а особливо військові, втрачають локальний характер. Але компроміс не можна розглядати як спосіб вирішення конфлікту, а при зміні обставин він може вичерпати конфліктну ситуацію, приймати активну і пасивну форми.

Однією з головних вимог політичного компромісу є забезпечення неможливості ухилитися від його умов і право на критику таких відхилень. Це означає, що в основі компромісу повинні лежати певні політичні принципи або конкретно окреслені умови поведінки, без чого вимога дотримання компромісних угод на практиці неможлива. Головними умовами є визнання правити протилежної сторони з певної проблеми чи питання.

Як вважають науковці, найкращою формою подолання розбіжностей у процесі підготовки компромісу є діалог, відкритий обмін думками. З політологічної точки зору, неприпустимими є такі компроміси, що ведуть до втрати політичного впливу однієї зі сторін, або розглядаються однією зі сторін, як слабкість свого партнера і ведуть до творчих вимог повних поступок. Здатність до виважених і необхідних компромісів є однією з передумов життєздатності політичних сил і партій, а засоби досягнення і форми їх реалізації виступають одним з головних критеріїв політичної культури. Надання, завдяки компромісу, нових, творчих, можливостей для політичних дій, розширення умов ефективної політичної діяльності, припинення непотрібної виснажливої боротьби зі своїми опонентами і виникнення можливості зосередити політичний потенціал на вирішенні фундаментальних проблем - все це конкретні проблеми компромісу, що повинні вирішуватися з урахуванням зазначеного.

Процес досягнення компромісу є багато в чому гуманістичним, адже за словами Р. Арона, «погодитись на компроміс - значить частково визнати справедливість суджень чужих аргументів, знаходити прийнятне для всіх рішення»¹⁰.

Можна з упевненістю сказати, що більшість рішень, прийнятих за демократичною процедурою, є результатом компромісу. Саме спосіб прийняття політичних рішень багато в чому є істотною характеристикою того політичного режиму, який наявний у державі. Так, у недемократичному суспільстві пануюча партія чи еліта прагне знищити представників опозиції, встановивши, таким чином, тотальний контроль над суспільством.

Ознакою демократичного режиму є прийняття політичних рішень шляхом узгодження інтересів різних сторін, тобто прийняття рішення шляхом консенсусу, тобто можна сказати, що за умов демократичного режиму усі рішення, що стосуються загальнонаціональних питань, приймаються шляхом консенсусу, а так звані тактичні політичні рішення, тобто рішення щодо повсякденних проблем - шляхом компромісу.

Компроміс є основною процедурною характеристикою сучасного демократичного режиму. Його можна назвати допоміжним принципом демократії. Він є умовою ефективного розподілу влад у суспільстві. Саме компроміс є важливою умовою забезпечення політичного процесу, адже вся політична діяльність неможлива без узгодження політичних рішень. Можна стверджувати, що усі політичні інститути, програми в державі утворюються на основі компромісу. Не можна уявити собі у демократичному суспільстві абсолютну згоду усіх стосовно певного питання порядку денного чи певної кандидатури на політичну посаду. Отже, прийняття всіх політичних рішень щодо життєдіяльності держави відбувається саме за умов компромісу, але не варто перебільшувати значення компромісу у політичному житті демократичної держави¹¹. Досить часто він не виконує тієї позитивної ролі, яку очікують. Небезпекою захоплення компромісом є неможливість втілити в життя велику кількість необхідних політичних рішень, що можуть здатися непопулярними, але бути необхідними для здійснення подальшого політич-

ного курсу. Це – вимушений компроміс, досягнення якого зумовлюється силою однієї із сторін. У ході політичного компромісу дуже часто втрачається унікальність певних політичних ідей, що не мають достатньої підтримки як серед українських політиків, так і серед населення. Подібною може бути ситуація прийняття рішення відносною більшістю голосів, наприклад, на виборах, коли кількість тих, хто проголосував «за» є значно меншою, ніж тих, хто був «проти». Це і є одним із парадоксів демократії, за який цей політичний режим так часто критикують¹².

1. *Політичний словник* / За ред. В.К. Врублевського, Л.М. Кравчука, Л.В. Кудрицького – 4-е вид., перероб. і доп. – К.: Голов. ред УРЕ, 1987. – С. 871. 2. *Анципов А.Я., Шипілов А.І.* Конфліктологія. – М.: ЮНІТІ, 1999. – Гл.14. – С. 9. 3. *Конфліктологія* / За ред. А.З. Карміну. – СПб.: Лань, 1999. – Гл.3. – С. 39. 4. *Вершинін М.С.* Конфліктологія: конспект лекцій. – Спб.: Изд-во Михайлова В.А., 2001. – С. 64. 5. *Емельянов З.М.* Практикум по конфликтологии. – 2-е изд., доп. и перераб. – Спб.: Питер, 2004. – С. 45. 6. *Ткач О.І.* Політологія / Навч. пос. для студ. вищ навч закладів – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – С. 264. 7. *Політичний енциклопедичний словник* – К.: Генеза, 1996. – С. 552. 8. *Политология.* Энциклопедический словарь / Общ. ред. и сост. Ю.И. Аверьянов – М.: Изд-во моск. комерч. ун-та, 1993. – С. 431. 9. *Растой Д.А.* Переходы к демократии: попытка динамической модели // Хрестоматия. Политология. – М., 1996. – С. 229. 10. *Арон Р.* Демократия и тоталитиризм. – М., 1993. – С. 71. 11. *Соловьев В.* Политология. – С., 2005. – С. 32. 12. *Юрій М.Ф.* Соціологія. – К.: Дакор, 2004. – С. 552.